

2. Panorama actual de l'associacionisme universitari

2.1 El registre d'associacions: un observatori del teixit associatiu

El teixit associatiu no censat té una acotació difícil, a causa de les múltiples formes en què es manifesta i de la mobilitat característica de la comunitat acadèmica. Com que és un element, en conjunt, tan poc accessible, resulta difícil d'analitzar i de definir, de manera que no és senzill quantificar-ne l'impacte en la comunitat ni establir el valor relatiu que té en relació amb els col·lectius censats. Respecte a aquests últims, però, la situació és diferent. Els registres d'associacions són unes eines que ens ofereixen informació rellevant com a observatoris del moviment d'agrupació i de la distribució del teixit associatiu, tant en les diferents universitats com en els diversos centres i facultats que integren la comunitat universitària. En aquest sentit, cal destacar el tractament de la informació que, des de fa uns anys,³ fa i exposa públicament en

format infogràfic la Universitat Autònoma de Barcelona en finalitzar cada curs acadèmic. El darrer informe de la Universitat, corresponent al curs acadèmic 2015-2016, revela dades totals i segmentades interessants:

- La Universitat va acollir durant el darrer curs acadèmic 86 associacions, 11 més que l'any anterior. En nombre total d'alumnes, això suposa un teixit associatiu format per 2.404 individus, 1.298 dels quals eren homes i 1.106, dones.
- La franja d'edat amb major participació es trobava entre els 21 i els 23 anys (50,81%), seguida de les franges compreses entre els 24 i els 26 anys (22,58%), els 18 i els 20 (20,16%), els 27 i els 29 (4,84%) i, per últim, aquells amb una edat superior als 30 anys (1,61%).
- Sobre la vinculació de la participació estudiantil associativa a les diferents facultats, presenten un nombre més elevat de socis les facultats de Biociències, Filosofia i Lletres, Ciències i Ciències Polítiques i Sociologia; les que menor participació tenen són les de

Medicina, Ciències de l'Educació i Veterinària.

- Finalment, se segreguen les entitats registrades segons si són col·lectius amb personalitat jurídica (31, cosa que suposa un 41% del total d'associacions) o sense personalitat jurídica (51 entitats, un 59% del total d'associacions).

Reparem en el fet que la informació facilitada seria especialment reveladora si es complementés amb les dades segmentades per edat, sexe i facultat dels alumnes inscrits al centre educatiu en qüestió en el darrer curs acadèmic, ja que els nombres relatius que resultarien de la comparació proporcionarien unes conclusions molt precises sobre la penetració i l'abast del teixit associatiu, encara que només es limités a un

centre d'educació superior específic i en un any determinat. Al final de l'informe sí que es proporciona una dada relativa de rellevància: la de la participació estudiantil per facultats en relació amb el nombre total de matriculats. En aquest cas, només s'especifiquen els resultats de les quatre facultats amb major participació: Biociències, Traducció i Interpretació, Ciències i Ciències Polítiques i Sociologia, totes amb un percentatge d'entre el 15% i el 19,6%. Consultant les dades generals del portal de transparència de la UAB, on consta certa informació corresponent a l'any 2015 i al curs acadèmic 2015-2016, podem tenir una aproximació del nombre total de membres de la comunitat universitària que va formar part activa del teixit associatiu:⁴

Abast del teixit associatiu en la comunitat acadèmica de la UAB

Estudiants de grau (2015-2016)	26.467
Estudiants de màster (2015-2016)	2.865
Estudiants de doctorat (2015-2016)	5.130
Personal docent i investigador (2015)	3.676
Personal d'administració i serveis (2015)	2.348
Comunitat universitària ⁵	40.486
Abast del teixit associatiu (2015-2016)	2.404
Abast relatiu del teixit associatiu	5,94%

3. Es pot accedir als informes dels tres darrers cursos acadèmics, corresponents als anys 2013-2014, 2014-2015 i 2015-2016, al lloc web <www.uab.cat/web/viure-el-campus/participacio-estudiantil-1345661544137.html>, consultat per darrera vegada el 02/10/2016.
4. Dades accessibles al web <www.uab.cat/web/coneix-la-uab/la-uab-en-xifres-1345668117455.html>, consultat per darrera vegada el 02/10/2016.
5. Aquesta dada és una aproximació, ja que s'han sumat els valor totals de l'any natural 2015 (per al nombre de persones que formen part del PDI i el PAS) amb els valors corresponents al curs acadèmic 2015-2016 (per al nombre d'estudiants dels diferents cicles). No s'han contemplat aquí els integrants de la comunitat dels centres adscrits ni els estudiants dels cursos d'especialització.

Encara que aquesta taula no ofereix resultats exactes, podem establir que la penetració del teixit associatiu en el conjunt de la comunitat universitària de la UAB durant el curs 2015-2016 va ser propera al 6%. Les dades segmentades ens mostrarien la diferència entre els tres col·lectius específics de la comunitat: tot i que els estudiants representen un nombre molt més elevat de persones que la suma del PDI i del PAS (34.462 enfront a 6.024), el teixit associatiu es troba més estès en aquell col·lectiu, de manera que resulta versemblant aventurar que la representativitat hi serà major. Com tindrem ocasió de veure més endavant, dos dels principals factors que impulsen l'acció associativa en l'entorn universitari són, d'una banda, l'aspecte professionalitzador (acadèmic, cultural, etc.) i, de l'altra, la representativitat i la difusió d'idearis politicosocials. En ambdós casos, els estudiants han de crear vincles associatius per beneficiar-se del suport institucional i de la solidaritat col·lectiva, per obtenir el reconeixement comunitari i per, fins i tot, poder accedir als òrgans de representativitat. Per al personal amb contracte, però, la situació és diferent: la representativitat i la difusió d'idearis està garantida pels òrgans de govern de l'estructura universitària i pels sindicats; quant a l'objectiu professionalitzador, el personal docent disposa de vies de canalització més profitoses per al seu currículum i per a la mateixa institució, com són els grups i els instituts de recerca. Dit això, PDI i PAS no es troben totalment absents del moviment associatiu: s'impliquen de manera activa

(és a dir, com a socis del col·lectiu) tant en certes associacions professionalitzadores dirigides per alumnes, contribuint al funcionament de la iniciativa i donant-hi suport, com, sobretot, en agrupacions amb objectius ludicoculturals.

Un aspecte no quantificable en els registres universitaris, però d'una rellevància cabdal per a la comunitat universitària, és l'impacte general de les accions de les entitats. L'espai social que abasten les associacions i la implicació dels membres de la comunitat té uns límits molt dilatats i, en aquesta ocasió, sí que es detecta una representació significativa dels col·lectius PDI i PAS. En l'organització d'una activitat portada a terme per estudiants hi poden participar docents i personal contractat; la seva realització, però, implica un nombre considerablement més significatiu d'integrants de la comunitat, tant del col·lectiu estudiantil com dels restants. En el cas que hem pres com a exemple, el de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'impacte associatiu és molt superior al 6%, dada orientativa que ens informa exclusivament del percentatge de la comunitat que forma part activa, en qualitat de membres, del teixit associatiu. La seva incidència comunitària, però, dependrà en bona mesura de la implicació dels col·lectius en la vida pública universitària. En conclusió, els registres són una eina molt útil i poden esdevenir veritables observatoris, però tenen restriccions a l'hora d'informar-nos de la incidència real del fet associatiu universitari: la delimitació del teixit associatiu que s'ex-

treu de les dades dels censos es troba lluny de l'impacte comunitari que té i de l'espai social al qual s'estén.

Actualment, vuit de les dotze universitats catalanes compten amb un registre i un cens associatiu. Les restants, malgrat que no disposen de registre, acullen agrupacions al seu si, a excepció de la Universitat Oberta de Catalunya, que no en té cap, fet justificable per la seva modalitat d'estudis a distància. La Universitat de Vic (UVic-UCC), per la seva banda, no distingeix entre els col·lectius creats per la comunitat i els institucionals, ja que, al seu lloc web, fa constar en un apartat general tots els col·lectius i els serveis universitaris.⁶ Aquesta informació s'obté només després de fer una recerca sobre cada agrupació. La UVic-UCC, doncs, tot i que no té registre, ha cercat els mecanismes apropiats per allotjar i integrar a l'oferta cultural les accions socials empreses per la comunitat i canalitzades en entitats. Una altra universitat que no manté un registre d'entitats i que no distingeix, al portal web, entre els col·lectius institucionals i els dirigits per la comunitat és la Universitat Abat Oliba. Sí que s'explica al web, però, de qui és iniciativa l'agrupació, de

manera que, com a mínim, es pot conèixer quins col·lectius han estat impulsats per la comunitat.⁷ La direcció del centre resta oberta a la recepció de projectes per part dels seus membres, sempre que la comunitat acadèmica en tregui profit. En aquest cas, assumeixen i donen suport al projecte de manera interna, tot i que són els col·lectius els que han de garantir un mínim d'activitats i de participació social comunitària.⁸ En conclusió, igual que fa la UVic-UCC, la UAO també integra les agrupacions d'iniciativa comunitària com a pròpies. Per últim, la Universitat Ramon Llull tampoc ha definit un procés de registre d'entitats. El seu cas, però, és especial, ja que aquest fet pot ser conseqüència de l'organització característica del centre, com tindrem ocasió de comentar més endavant.⁹

El registre, el protocol establert per donar d'alta una associació, tot i ser específic per a cada universitat, és molt similar: la documentació i les dades requerides són gairebé les mateixes que es demanen per constituir-se com a entitat jurídica, amb petites diferències. El funcionament del cens (o, en el cas dels centres que no publiquen cens, de la llista

6. El lloc web de la UVic-UCC és <<https://www.uvic.cat/uhub/viulaovic>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

7. Aquestes dades es troben a les pàgines web <<http://www.uaoceu.es/ca/activitats-culturals>> i <<http://www.uaoceu.es/ca/emprenedoria-ca>>, consultades per darrera vegada el 20/12/2016.

8. La informació sobre aquesta dinàmica no es troba accessible al web: ha estat transmesa pel personal del punt d'informació a l'alumnat del mateix centre.

9. V. p. 30, on s'exposa la penetració associativa corresponent a aquesta universitat i es proposa una explicació dels resultats. Igualment, al capítol 5, en el qual es defineixen els models associatius del col·lectiu estudiats, podrà qüestionar-se el vincle entre les associacions i la direcció central.

que resulta del registre), però, sí que pot variar de manera significativa. En funció de les seves dinàmiques, es distingeixen dues modalitats:

- a) D'una banda, trobem els censos que s'actualitzen anualment o per curs acadèmic. Les associacions han de sol·licitar cada any la permanència mitjançant una notificació o l'entrega d'una documentació, d'un volum menor a la que demana el procés de registre, o bé han de certificar que continuen actives amb el lliurament d'una memòria anual d'activitats.
- b) D'altra banda, alguns censos tenen un funcionament més històric, i només eliminen les associacions quan aquestes confirmen explícitament la dissolució.

Amb la primera modalitat es garanteix que les associacions que es troben als censos siguin veritablement actives, de manera que els censos resulten pràctics per als membres de la comunitat. A banda, es poden demanar dades que permetin elaborar un informe actualitzat –cada curs acadèmic– sobre l'abast associatiu i estadístiques amb informació segmentada, com s'ha observat en el cas de la Universitat Autònoma de Barcelona. Si es conceben d'aquesta manera, el registre i el cens poden resultar veritablement rellevants per a l'estudi de la penetració del fet associatiu. Ara bé, abandonar la perspectiva històrica del registre universitari pot repercutir negativament en la permanència de les entitats: seguint amb la primera modalitat, si una associació interromp l'activitat durant un temps determinat a causa, per exemple, de la manca

de relleu generacional o de disponibilitat puntual dels membres implicats en l'estructura organitzativa (cosa que fàcilment pot passar quan el pes de l'organització recau en una única persona i aquesta, per exemple, marxa a fer una estada acadèmica o professional a l'estranger), l'entitat no apareixerà reflectida en el cens ni constarà com a associació universitària, cosa que farà més difícil que es reactivi que no pas si s'hagués mantingut el vincle institucional. D'aquesta manera, els censos amb actualització anual o «actius» –en els quals les associacions han de sol·licitar la permanència o justificar les accions comunitàries amb una periodicitat establerta– no contemplen les entitats i grups que hagin pausat temporalment les accions; per altra banda, els censos basats en l'històric del registre, «passius» en el sentit que no eliminen les entitats si aquestes no confirmen la dissolució, recullen un nombre significatiu de grups que ja no duen a terme cap activitat. Ambdós models, doncs, presenten avantatges i desavantatges quant a la funcionalitat vers la comunitat i a la prolongació en el temps de les entitats, i, a més, ambdós tenen un marge d'errada en la representativitat del teixit associatiu (aquest és més elevat, però, en el cas dels censos passius).

En conclusió, no només s'ha de tenir present que hi ha un conjunt d'entitats i agrupacions que es troben fora del procés de registre universitari, sia voluntàriament o per alguna incompatibilitat, sinó també que, per les característiques de les modalitats dels registres i dels cen-

sos implementats en cada institució, aquests contenen més o menys grups dels que realment hi ha en aquell moment. La mobilitat i el ritme d'activitats que defineixen la vida universitària dificulten que un cens reflecteixi de manera totalment fidedigna la situació associativa que s'hi dona. Tot i així, aquestes eines, les úniques amb les quals comptem per esbossar un panorama actual del teixit associatiu universitari, poden proporcionar dades aproximades molt valuoses, com s'ha observat en el cas de la UAB, amb el qual s'ha

iniciat aquest apartat i que ens ha servit com a exemple. És per aquest motiu que hem decidit fer ús dels censos i dels registres associatius que públicament exposen els centres d'educació superior per quantificar el teixit associatiu universitari que es presenta en aquest capítol.

2.2 Distribució geogràfica del teixit associatiu

L'actual sistema català d'educació superior està format per dotze universitats:^{10*}

Universitats del sistema català actual d'educació superior

Universitat	Any de fundació	Ciutat actual
Universitat de Barcelona (UB)	1837	Barcelona
Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)	(1933-1939) 1968	Bellaterra-Cerdanyola del Vallès
Universitat Politècnica de Catalunya (UPC)	1984 (Universitat Politècnica de Barcelona: 1971)	Barcelona ^{11*}
Universitat Pompeu Fabra (UPF)	1990	Barcelona
Universitat de Lleida (UdL)	1991	Lleida
Universitat de Girona (UdG)	1991	Girona
Universitat Rovira i Virgili (URV)	1991	Tarragona
Universitat Ramon Llull (URL)	1991	Barcelona ^{12*}
Universitat Oberta de Catalunya (UOC)	1995	A distància
Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya (UVic-UCC)	1997 (el 2014 es federa amb la Fundació Universitària del Bages)	Vic
Universitat Internacional de Catalunya (UIC)	1997	Barcelona i Sant Cugat
Universitat Abat Oliba (UAO)	2003	Barcelona

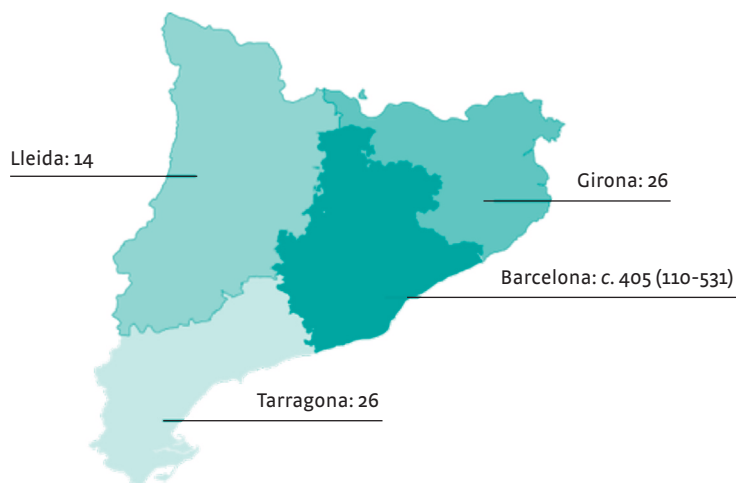
* Notes a la pàgina següent.

Segons la delimitació geogràfica per demarcacions territorials, vuit d'aquestes institucions es localitzen a Barcelona; de les quatre restants, tres es troben a les altres tres demarcacions (una a Lleida, una a Tarragona i una altra a Girona) i la darrera correspon a un centre de formació a distància que abraça tot el territori.

Com s'afirma anteriorment, totes les universitats acullen associacions dirigides per la comunitat, a excepció de la UOC, en la qual la manca de contacte físic real entre els alum-

nes debilita la possibilitat de generar un temps d'interacció comunitari, tot i que puguin donar-se interessos comuns. Tenint present que els censos ofereixen una informació representativa aproximada, i essent també conscients que els col·lectius censats d'una universitat no suposen la totalitat d'entitats i agrupacions, reflectim en el mapa següent el teixit associatiu, segons el nombre de col·lectius censats que conformen la xarxa associativa universitària a cada demarcació territorial:¹³

Mapa de la distribució del teixit associatiu segons el nombre de col·lectius de cada demarcació territorial

- La Generalitat de Catalunya inclou una breu història de les universitats catalanes al web de Gencat, d'on s'han extret les dades que es recullen a la taula que es presenta a continuació: http://universitatsirecerca.gencat.cat/ca/01_secretaria_duniversitats_i_recerca/universitats_i_recerca_de_catalunya/universitats/historia_de_les_universitats_catalanes/.
- Les escoles de la Universitat Politècnica de Catalunya es troben a Barcelona i a les ciutats de Castelldefels, Manresa, Sant Cugat del Vallès, Terrassa i Vilanova i la Geltrú.
- La Universitat Ramon Llull compta amb 17 centres, 13 dels quals es troben a Barcelona i 4 als municipis de Roquetes (Tarragona), Sant Cugat del Vallès, Sabadell i Esplugues de Llobregat.
- Les dades per a l'elaboració d'aquest gràfic s'han extret dels registres i dels llocs web de les universitats, referenciats individualment per a cada centre a l'apartat 2.3 sobre el lloc específic de la cultura popular a la xarxa associativa.

La intensitat del color del mapa indica la fortalesa associativa en números totals, segons la distribució en demarcacions. En aquest cas, les dades de Lleida, Girona i Tarragona són acurades, ja que el cens de les tres universitats corresponents s'actualitza cada curs acadèmic (les dades corresponen al curs 2016-2017). En el cas de les comarques de Barcelona, delimitar el nombre d'associacions és una empresa àrdua, a causa de la presència de les dues modalitats de registre abans especificades. Fent una aproximació segons els valors màxims i mínims, actualment es troben actives al voltant de 405 entitats. Els nombres oscil·len entre 110 (nombre de col·lectius que consten als registres «actius» o actualitzats) i 531 (als 110 col·lectius, s'hi han d'afegir els 421 que es troben recollits als censos de caire històric). La xifra que hem proposat com a aproximació, 405, resultaria de restar a les 421 entitats presents als registres «passius» un 30%, percentatge proposat per contemplar un gruix associatiu no actiu.

Aquesta distribució geogràfica és l'esperada, atenent la diferència del

nombre d'institucions universitàries per demarcació. Seran més valuosos els resultats que ofereixi una distribució geogràfica segons les dades relatives, és a dir, que mostri la penetració del teixit associatiu en relació amb el nombre de centres universitaris pertanyents a cada demarcació i al nombre d'estudiants que formen la comunitat universitària (en aquest cas, limitem els sectors a l'estudiantil, ja que és el principal sostenidor de les entitats; per tant, prendre en consideració els grups PDI i PAS alteraria els resultats de l'extensió del moviment associatiu). Atès que les dades del curs 2016-2017 no estan disponibles públicament per a tots els centres i que, en alguns casos, succeeix el mateix amb les dades del curs 2015-2016, per fer aquesta comparació hauríem de recórrer a les darreres dades confirmades, les corresponents al curs 2014-2015.¹⁴ Això ens deixa, novament, amb uns nombres vàlids únicament com a orientació, ja que estem comparant dades relatives a anys diferents: el 2016, per a les associacions, i el curs 2014-2015, per a la delimitació de la comunitat estudiantil.¹⁵

14. Als portals de transparència de les universitats es fan públiques dades de diversa naturalesa. Les estadístiques segmentades sobre el nombre de matriculats (totals, de nou accés, de primer, segon i tercer cicle, de centres adscrits, etc.) és una de les informacions a les quals s'accedeix, però en la majoria de casos només s'actualitza una vegada ha finalitzat un curs acadèmic, de manera que les dades disponibles actualment són les del curs 2015-2016. Altres universitats, però, encara mantenen les dades corresponents al curs 2014-2015. Per fer la comparativa següent, s'han extret les dades del programa Winddat (Indicadors docents per al desenvolupament i l'anàlisi de les titulacions), desenvolupat per l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU), l'organisme d'avaluació del sistema universitari català. Atès que l'AQU expedeix informes de seguiment a partir de les dades públiques de les universitats, el darrer curs acadèmic analitzat de manera íntegra, en el qual ens basem, és el 2014-2015: <<http://winddat.aqu.cat/ca/catalunya/>>, consultat per darrera vegada el 14/10/2016.
15. Per a l'elaboració dels gràfics següents s'han utilitzat les dades proporcionades per l'AQU, per delimitar la població estudiantil, i les que contenen els censos i les llistes d'associacions publicats als llocs web de les universitats. Les referències s'especifiquen a les notes de l'apartat 2.3.

Els resultats d'aquesta comparació són els següents:

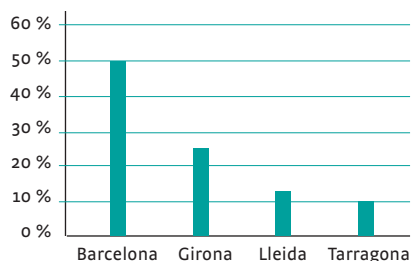
Dades per a l'obtenció de la densitat associativa a cada demarcació territorial

Demarcació	Nombre de centres	Comunitat estudiantil (curs 2014-2015)	Nombre associacions	Densitat associativa	
				Associacions per universitat	Associacions per membre
Barcelona	8	161.206	c. 405 (110-531) [89%]	c. 50,6 (13,75-66,4) [50,3%]	c. 0,00251 (0,00068-0,00329) [38%]
Girona	1	14.564	26 [5,7%]	26 [25,8%]	0,00178 [26,9%]
Lleida	1	9.042	14 [3,1%]	14 [13,9%]	0,00155 [23,4%]
Tarragona	1	12.912	10 [2,2%]	10 [9,9%]	0,00077 [11,6%]

Les dades relatives, doncs, ens ofereixen una visió del teixit associatiu més contextualitzada. La dilatada diferència entre el nombre total d'associacions de les comarques de Barcelona (entorn de les 405, cosa que suposa un 89% de la totalitat del teixit associatiu censat) i el de les demarcacions de Girona, Lleida i Tarragona (26, 14 i 10, respectivament, cosa que constitueix l'11% restant) es redueix de manera considerable quan es pren en consideració la densitat associativa en relació amb el nombre de centres i el gruix de la comunitat estudiantil. La distància entre la densitat per centre de la demarcació de Barcelona (50,3%) i la de Girona (25,8%) és de 24,5 punts, enfront dels 83,3 que les separava quan ateníem els nombres totals. D'aquesta manera, tot i que Barcelona continua situant-se com la demarcació amb més fortalesa

associativa universitària, la diversitat de centres adscrits a aquesta demarcació redueix el nombre d'entitats per centre, cosa que mostra una penetració associativa relativa entre els centres de les diferents demarcacions no tan llunyana com semblaven indicar les dades totals. Veiem aquesta proporció en el gràfic següent, segons el percentatge que assumeix cada comunitat:

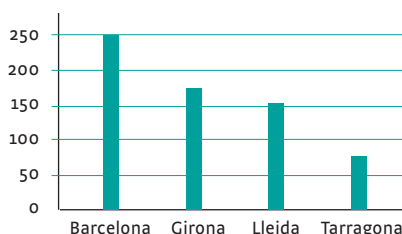
Densitat associativa en relació amb el nombre de centres per demarcació territorial

Fixem-nos ara en la densitat associativa segons la comunitat universitària de cada demarcació. Aquesta comparativa és rellevant perquè ens proporciona la dada més realista sobre la fortalesa territorial del teixit associatiu, que s'ha de contemplar en relació amb la mida de les comunitats que el sostenen. Aquí s'evidencien dos aspectes reveladors. D'una banda, l'elevat nombre de membres que integren la comunitat universitària de Barcelona, en comparació amb les comunitats restants, fa palès que la penetració del teixit associatiu és considerablement propera, excepte en el cas de Tarragona. La diferència de la densitat entre les demarcacions de Barcelona i Girona (38% i 26,9%, respectivament) es redueix a 11,1 punts, i aquest és l'estat més proper entre ambdues. La distància entre Barcelona i Tarragona, però, manté la llunyania, encara que es redueix més que en les dades contemplades fins al moment: si en el nombre total d'associacions (c. 405, l'una, i 10, l'altra) les demarcacions es troben separades per 86,8 punts (89% - 2,2%), cosa que es redueix en la densitat per centre, en la qual es troben a 44 punts (53,3% - 9,3%), la densitat segons el nombre de membres de la comunitat les situa a 26,4 punts (38% - 11,6%). D'altra banda, cal reparar la importància del teixit associatiu en la comunitat lleidatana, atès que aquesta comunitat, malgrat ser la més reduïda de les quatre, presenta més col·lectius que la tarragonina. Com a conseqüència, repararem que la pe-

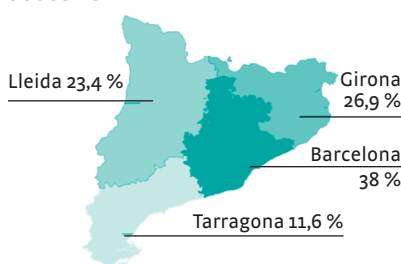
netració associativa de la demarcació de Lleida es pot equiparar a la de Girona amb més exactitud del que ens indicaven els números precedents. Observem aquestes comparatives en un gràfic:¹⁶

Densitat associativa segons la mida de la comunitat universitària de cada demarcació territorial

Prenent en consideració la densitat associativa segons la comunitat universitària, presentem un nou mapa en el qual la tonalitat del color assenjala que, tot i que la distribució geogràfica associativa conserva el mateix ordre, la fortalesa i la penetració en les diferents comunitats no estan tan allunyades:

Mapa de la distribució del teixit associatiu segons la mida de les comunitats universitàries que el sostenen

16. L'eix vertical mostra els números decimals entre 0 i 1 com a números sencers.

No oblidem, però, que aquí no es contempla la comunitat d'estudiants matriculats en la modalitat d'estudis a distància a la UOC, comunitat poc menyspreable numèricament, ja que es tracta d'una de les més àmplies (les xifres proporcionades per l'AQU la situen en segon lloc l'any 2014-2015, però va situar-se en primer lloc al curs 2015-2016, amb 54.022 alumnes matriculats, de manera que superava la Universitat de Barcelona, que va acollir 42.616 alumnes).¹⁷

2.3 El lloc específic de la cultura popular a la xarxa associativa

Vist el panorama associatiu general, centrem-nos ara en el que és específicament cultural. Per delimitar el lloc propi de l'associacionisme cultural de tall popular en el sistema universitari català, les dades que proporcionen els censos i els registres d'entitats s'han de completar amb les dels espais virtuals reservats per informar de l'oferta cultural en els llocs web universitaris, ja que els grups sostinguts institucionalment formen part de la xarxa social cultural de cada centre i, per tant, complementen l'associacionisme comunitari espontani. S'inicia l'anàlisi contemplant els censos dels registres actius que comptin amb un

nombre mínim de deu agrupacions inscrites. A continuació, s'aborda la situació de les universitats que, disposin o no d'un procés de registre fix establert, acullin menys de deu col·lectius, per acabar, en darrer lloc, amb els dos centres amb censos de caràcter històric: la Universitat de Barcelona i la Universitat Politècnica de Catalunya. Aquestes eines es treballaran amb l'objectiu de definir el moviment cultural popular dins de l'àmbit en el qual s'inscriu –el ludicocultural– en comparació amb la resta de manifestacions associatives. Només després de dur a terme aquesta tasca estarem en disposició de definir-ne la situació interna, això és, en relació amb el context ludicocultural del qual forma part, d'una banda, i atenent la seva pròpia diversitat, de l'altra.

2.3.1 Delimitació dels àmbits associatius universitaris. Relevància del moviment ludicocultural respecte dels altres àmbits associatius

Iniciem aquesta visió de conjunt amb les dades del cens de la Universitat Autònoma de Barcelona. En la taula següent agrupem en categories –i subcategories, en els casos relacionats amb els àmbits culturals i de desenvolupament d'habilitats– els diferents col·lectius universitaris:¹⁸

17. Dades accessibles a <<http://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/coneix/fets-xifres/index.html>> i a <http://www.ub.edu/dades_academiques/estadistiques/resultat.php?F=6&D=>>, consultats per darrera vegada el 24/10/2016.

18. Dades accessibles a <<http://www.uab.cat/web/viure-el-campus/participacio-estudiantil/eldirectori/eldirectori-1345661835228.html>>, consultat per darrera vegada el 22/12/2016>.

Àmbits de les associacions registrades a la UAB el curs 2016-2017

Universitat Autònoma de Barcelona		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	17	25,8
Esportives / benestar	6	
Jocs	4	
Culturals (cinema i/o literatura)	2	
Excursionistes	1	
Balls i danses	1	
Confecció	1	
Cultura popular	2	
Bastoners	1	
Castellers	1	
Professionalitzadores i academicoculturals	15	22,7
Connexions internacionals, politicsocials i de representativitat de l'alumnat	14	21,2
Actuació social comunitària	11	16,7
Desenvolupament d'habilitats	4	6,1
Oratòria i comunicació	3	
Tecnologia	1	
Socioculturals específiques	3	4,5
Cultura asiàtica	2	
Cultura àrab	1	
De caire religiós	2	3

La UAB té 66 entitats registrades al cens d'enguany. D'aquestes, destaquen numèricament les que centren l'atenció en la realització d'activitats ludicoculturals concretes: un total de 17. Pot establir-se, doncs, que també a la universitat, com a la resta de comunitats, un element estimulador de l'agrupació associativa es troba en la voluntat de fomentar la creació d'un espai col·lectiu destinat al gaudi, sia cultural, esportiu, d'entreteniment,

enfocat a activitats manuals o relatiu a altres elements d'oci, com s'observa en el diferent caràcter de les associacions que la UAB acull dins d'aquest grup. La preponderància de l'interès ludicocultural com a fonament de les relacions comunitàries, però, no és un regnat en solitari dins de la comunitat acadèmica. En el cas de la UAB, es distingeixen altres tres àmbits associatius que el segueixen de prop en rellevància: en primer lloc, es

comptabilitzen 15 grups acadèmico-culturals centrats en una matèria o temàtica específica, grups que es creen amb un interès avesat a la contribució cultural, la integració i la professionalització dels membres en l'objecte d'estudi en el qual es formen (suposen un 22,7% del total de col·lectius); en segon lloc, hi ha registrades 14 associacions participatives relacionades amb les connexions internacionals estudiantils, la representativitat de l'alumnat als òrgans de govern i els diferents idearis politicosocials (21,2% del total); en tercer lloc, hi ha registrats 11 grups enfocats a l'acció social comunitària (16,7% del còmput d'entitats). A banda de les entitats impulsades pels membres de la comunitat, aquests disposen de diverses activitats proposades pel centre entorn de certes manifestacions artístiques: dansa, música, teatre i creació literària. Els grups de nivell superior de les manifestacions esmentades formen els denominats «grups estables», integrats pels col·lectius permanents de dansa, teatre, cor, cor de cambra i orquestra. Al marge del vessant artístic, també s'organitzen regularment activitats de debat i tallers de diverses matèries.¹⁹

Els percentatges extrets del cens de la UAB són representatius dels interessos generals que estimulen la vida col·lectiva i social de l'alumnat,

ja sia sota estructures organitzatives sòlides ja sia sota models menys estructurats. Són quatre els al·licients principals que es distingeixen (i que, com es comprovarà amb les dades de les altres universitats, no només s'apliquen a la realitat associativa de la UAB, ja que a la resta de comunitats universitàries catalanes es localitzen, en línies generals, els mateixos interessos):

- 1 La participació en un espai col·lectiu on es fomentin les activitats culturals, sia de caràcter social o lúdic.
- 2 La recerca de suport, de formació, de recursos i de vincles del món professional al qual pertanyen els estudis que es cursen.
- 3 La participació i la representativitat de l'alumnat en els òrgans de govern de la comunitat acadèmica universitària; els idearis polítics, normalment defensats per associacions vinculades a la representativitat de l'alumnat, i el foment de les relacions internacionals.
- 4 La implicació social comunitària.

Tot i que els àmbits generals de l'associacionisme universitari són molt similars, la distribució que presenta la UAB no és uniforme en tots els centres, sobretot pel que fa als dos darrers punts. Fixem-nos en la taula corresponent al moviment associatiu de la Universitat de Lleida:²⁰

19. Els grups estables i les activitats organitzades per la universitat es troben al web del centre <<http://www.uab.cat/web/viure-el-campus/participacio-estudiantil-1345661544137.html>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

20. Dades accessibles a <<http://www.udl.cat/ca/organs/vicerectors/vest/ae/>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

Àmbit de les associacions registrades a la UdL el curs 2016-2017

Universitat de Lleida		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	17	25,8
Cultura popular	2	
Bastoners	1	
Castellers	1	
Professionalitzadores i academicoculturals	6	42,9
Politicoculturals i de representativitat de l'alumnat	1	7,1
Socioculturals no específiques	3	21,4
Desenvolupament d'habilitats	1	7,1
Aptituds d'emprenedoria	1	
De caire religiós	2	3

A la UdL, que té 14 associacions registrades, l'objectiu professionalitzador i academicocultural és a la base de gairebé la meitat d'agrupacions d'estudiants: un total de 6 (un 42,9% del conjunt d'entitats). Les associacions socioculturals d'àmbits no específics constitueixen el 21,4% del cens (3 associacions) i les lúdiques, el 14,3% (2 associacions), mentre que la resta d'àmbits només estan representats amb un col·lectiu. Per entendre aquesta diferència, pel que fa a la qüestió ludicocultural, s'ha de tenir present una altra dada rellevant: l'oferta institucionalitzada o programada pel mateix centre. Així, la UdL ofereix a la seva comunitat un nombre considerable d'activitats socioculturals, en el si de les quals s'han instaurat col·lectius entorn de les arts escèniques (grup de teatre

i taller de dansa contemporània), musicals (un conjunt instrumental i una coral) i literàries (un grup de lectura).²¹ Un dels condicionants que pot influir en la menor diversitat d'accions associatives vinculades a la cultura com a element lúdic –si es comparen aquests resultats amb els de la UAB– rau, doncs, en l'oferta institucional disponible, si es té present juntament amb un altre factor: el fet que la comunitat universitària del centre no tingui les dimensions que caracteritzen altres comunitats (en aquest cas, la diferència amb la UAB és del tot significativa). Aquesta darrera raó explica que la proposta cultural dissenyada per la universitat sigui suficient per cobrir les necessitats de la comunitat acadèmica, situació que es reproduïx en els centres amb models similars.

21. Dades disponibles a <<http://www.udl.cat/ca/serveis/culturals/>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

Aquí hi ha una excepció, però, en les associacions de cultura popular. Tot i que el percentatge relatiu no coincideixi, tant la UAB com la UdL tenen el mateix nombre d'associacions de cultura popular: dues –que són, a més, dels mateixos àmbits: castellers i bastoners–. Val a dir que el cas de la UdL és significatiu pel que fa al moviment ludicocultural, ja que aquest es troba constituït exclusivament per les expressions de cultura popular esmentades. Tenint present que l'oferta proposada pel centre universitari, segons la informació extreta del cens, ha estat capaç de canalitzar les inquietuds culturals de la comunitat, la situació específica dels col·lectius ludicoculturals permet fer una lectura concreta: certes manifestacions culturals de tall popular, per les seves característiques, no poden sorgir d'una oferta institucional, de manera que la seva presència depèn exclusivament del moviment associatiu. Si bé la contribució de la direcció dels centres és rellevant, ja que poden implantar mesures que exerceixin un suport notable en el manteniment de les agrupacions, la creació d'aquests col·lectius brolla de la iniciativa popular, i és l'interès de la mateixa comunitat el que en garanteix la pervivència.

D'altra banda, no s'ha d'oblidar que els grups ludicoculturals no són els únics que conformen la xarxa social cultural: també en formen part

els grups socioculturals. Si prenem en consideració ambdós àmbits de manera conjunta, trobem que són 5 els col·lectius amb un objectiu primordialment cultural, i que, per tant, aquest seria un dels al·licients principals per a la unió comunitària a la UdL, només superat per l'objectiu professionalitzador, que ha donat lloc, com s'ha apuntat, a la creació de 6 col·lectius.

Fixem-nos en la taula elaborada amb les dades de la Universitat de Girona (a la pàgina següent).²²

El cens de la UdG registra 26 col·lectius. Tornem a trobar aquí una preponderància nítida dels grups professionalitzadors: n'hi consten 11, que representen el 42,3% del total. Els ludicoculturals (5) i els politicosocialacadèmics (4) queden lluny dels professionalitzadors, però, tot i així, mantenen un percentatge rellevant: el 19,2% i el 15,4%, respectivament. La resta d'àmbits han suposat un estímul menor per a l'organització col·lectiva. Dins de la subcategoria de cultura popular, hi ha un col·lectiu d'amics de l'aula de teatre caracteritzat per presentar una dinàmica i una empara equivalents a les aules de teatre institucionalitzades i ofertes per la mateixa universitat. També la colla castellera de la comunitat universitària gironina gaudeix d'una estreta relació institucional, tot i que es tracta d'un col·lectiu gestionat per l'alumnat, com

22. La llista d'associacions de la UdG es pot consultar en diverses pàgines del lloc web: tant a <<http://www.udg.edu/coneix/MonUdG/Associacions/tabid/1181/language/ca-ES/Default.aspx>> com a <<http://www.udg.edu/associacions/ConsellAssociacions/Llistad%E2%80%99associacions/tabid/19341/language/ca-ES/Default.aspx>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

Àmbit de les associacions registrades a la UdG el curs 2016-2017

Universitat de Girona		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	5	19,2
Cultura popular	1	
Castellers	1	
Teatre	1	
Esportives	1	
Culturals (còmic manga)	1	
Activitats de muntanya i natura	1	
Professionalitzadores i academicoculturals	11	42,3
Politicossocials, socioacadèmiques i de representativitat de l'alumnat	4	15,4
Socioculturals no específiques	2	7,7
Socioculturals específiques	1	3,85
Cultura occitana	1	
Actuació social comunitària	1	3,85
Desenvolupament d'habilitats	1	3,85
Oratòria	1	
De caire religiós	1	3,85

tindrem ocasió de comentar més endavant, quan abordem els diferents models associatius de les entitats estudiades. A banda d'aquestes dues, la mateixa UdG manté una lliga de debat i una coral com a elements culturals lúdics,²³ manifestacions que no es troben representades per cap col·lectiu estudiantil.

La taula corresponent a la Universitat Rovira i Virgili mostra les dades següents (a la pàgina 68):²⁴

La URV registra 10 associacions al cens d'enguany. Novament, trobem que l'àmbit ludicocultural està integrat exclusivament per expressions de cultura popular, en aquest cas per una associació castellera i una estudiantina. De fet, al cens de la URV no hi consta cap altre grup sociocultural, ni dels que giren a l'entorn d'una temàtica específica, ni dels que fomenten la cultura de manera general. Es pot establir, doncs,

23. Dades accessibles a <<http://www.udg.edu/viualaudg/iCultura/LaculturaalaUdG/tabid/534/language/ca-ES/Default.aspx>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

24. Dades accessibles a <<http://www.urv.cat/media/upload/arxius/CAE/Associacions/associacions.pdf>>, consultat per darrera vegada el 29/11/2016.20/12/2016.

que el moviment associatiu cultural d'aquest centre resulta enterament conformat per les manifestacions de cultura popular. Els diferents àmbits associatius es troben poc diversificats: el ludicocultural constitueix un 20% de l'associacionisme de la URV, i es pot equiparar a l'associacionisme social comunitari, al sociocultural i al conjunt d'agrupacions politicosocials i de representativitat de l'alumnat. Per sobre de la resta

destaca l'objectiu professionalitzador i academicocultural, que suposa un 40% del nombre total de col·lectius. L'oferta cultural social del centre, centrada en les diverses arts i en activitats de debat, inclou el manteniment de tres agrupacions musicals –coral, orquestra, orfeó– i d'un grup de teatre (cap d'aquestes expressions està representada, com evidencia la taula, per associacions comunitàries).²⁵

Àmbit de les associacions registrades a la URV el curs 2016-2017

Universitat Rovira i Virgili		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	2	20
Cultura popular	2	
Castellers	1	
Estudiantines	1	
Professionalitzadores i academicoculturals	4	40
Politicossocials i de representativitat de l'alumnat	2	20
Actuació social comunitària	2	20

Observem ara la situació associativa que ens mostra el cens de la Universitat Pompeu Fabra (pàgina següent).²⁶

Són 38 les associacions registrades a la UPF aquest curs acadèmic. Els àmbits amb major representació són el conjunt format per les agrupacions politicosocials, de connexions internacionals i de representativitat

de l'alumnat (39,5%) i les professionalitzadores i academicoculturals (31,6%), mentre que la resta d'àmbits assoleixen entre el 2,6% i el 10,5% del total d'associacions. L'associacionisme cultural no té un pes tan rellevant a la UPF com el que es deriva dels censos de les universitats anteriors: es troba integrat per una agrupació encarregada de l'organit-

25. Les activitats culturals impulsades per la URV es troben al lloc web <<http://www.urv.cat/ca/vida-campus/extensio-universitaria/aules-culturals/>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

26. Dades accessibles a <<https://www.upf.edu/participacio/associacions/associacions.html>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

Àmbit de les associacions registrades a la UPF el curs 2016-2017

Universitat Pompeu Fabra		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	2	5,3
Cultura popular	2	
Castellers	2	
Professionalitzadores i academicoculturals	12	31,6
Connexions internacionals, politicsocials i de representativitat de l'alumnat	15	39,5
Actuació social comunitària	4	10,5
Desenvolupament d'habilitats	2	5,3
Debat en anglès	1	
Emprenedoria	1	
Socioculturals específiques	1	2,6
Impuls de la llengua catalana	1	
De caire religiós	1	2,6

zació de festes (àmbit lúdic social), un grup focalitzat en l'impuls de la llengua catalana (àmbit sociocultural específic) i dues colles castelleres, que conformen la totalitat dels col·lectius ludicoculturals. Cal remarcar, però, la diversitat d'activitats culturals que es gestionen des del mateix centre educatiu, les quals donen lloc a diversos grups, com l'aula de teatre, el cor i l'orquestra de cambra. La UPF també impulsa altres activitats que fomenten la vida social col·lectiva cultural, en les quals tenen cabuda les agrupacions informals, com el concurs de bandes musicals o un curs permanent de música de cambra, en el qual s'acullen grups estables i s'ajuda a la creació de

nous grups.²⁷ La UPF manté una varietat d'activitats ludicoculturals considerable, tot i que la major part són sustentades per la universitat, és a dir que no són fruit, per tant, de la iniciativa de la comunitat. Tornem a trobar, doncs, una situació similar a la de la UdL i la URV: tot i que el centre sigui capaç de canalitzar institucionalment la vida cultural de la comunitat, certes activitats relatives a la cultura popular, com és el cas dels castells, només tenen presència a l'entorn universitari si sorgeixen del moviment associatiu comunitari espontani.

Continuem amb les taules pertanyents a la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya,

27. Les accions culturals organitzades per la UPF es troben al web <<https://www.upf.edu/cultura/>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

la Universitat Internacional de Catalunya, la Universitat Abat Oliba i la Universitat Ramon Llull, respectivament:²⁸

Àmbit de les associacions registrades a la UVic– UCC el curs 2016-2017

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	1	100
Cultura popular	1	
Castellers	1	

Àmbit de les associacions registrades a la UIC el curs 2016-2017

Universitat Internacional de Catalunya		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	1	33,3
General (activitats conjuntes entre els diferents grups culturals del centre)	1	
Professionalitzadores i academicoculturals	2	66,7

Àmbit de les associacions registrades a la UAO el curs 2016-2017

Universitat Abat Oliba		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Desenvolupament d'habilitats	2	100
Oratòria	1	
Emprenedoria	1	

Àmbit de les associacions registrades a la UVic– UCC el curs 2016-2017

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya		
Àmbit associatiu	Nombre d'associacions	Percentatge per àmbit (%)
Ludicoculturals	1	100
Cultura popular	1	
Castellers	1	

28. Els col·lectius de cadascuna d'aquestes universitats es localitzen als següents llocs web: <<https://www.uvic.cat/uhub/collectius>>, <<http://www.uic.es/ca/agrupacions>>, <<http://www.uic.es/ca/activitats-culturals>> i <<http://www.url.edu/serveis/serveis-esports>>, consultats per darrera vegada el 20/12/2016.

Les quatre universitats contemplades es caracteritzen per allotjar un nombre reduït d'associacions: entre 1 i 3. El principal factor justificatiu d'aquest fet és que, en el cas de la UVic-UCC, la UIC i la UAO, ens trobem davant dels tres centres que presenten un nombre menor de matriculats; es tracta, doncs, de les comunitats universitàries més petites (no només en alumnes, sinó també pel que fa al nombre d'integrants del col·lectiu del PDI), segons indiquen les dades de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.²⁹ Quant a la URL, cal tenir present un condicionant significatiu a l'hora d'estudiar la penetració de l'associacionisme: es tracta de l'estructura organitzativa de la universitat, ja que aquesta és una federació integrada per centres i escoles independents, cosa que fomenta la disgregació de l'emparedament institucional, amb la pèrdua de centralització associativa consegüent. Això explicaria, així mateix, que el centre no hagi definit un sistema de registre centralitzat, com sí que han fet les restants universitats amb comunitats de dimensions similars.

Si ens fixem en el caràcter de les agrupacions de les quatre universitats, l'aspecte cultural és un denominador comú dels col·lectius de tres dels centres, mentre que els interessos del quart (la UAO) se situen en el desenvolupament d'habilitats. És

interessant, en aquest punt, comparar el panorama associatiu d'aquests centres amb la vida social i cultural impulsada des de la institució. La UVic - UCC, per exemple, disposa de diversos col·lectius com a part de les activitats socials proposades: coral, aula de teatre i orquestra, a banda dels equips informals de la lliga de debat, però tots estan sostinguts pel centre i són dirigits per personal contractat. L'única agrupació mantinguda per la comunitat és, pròpiament, la colla castellera, tot i que la universitat no distingeix explícitament al seu lloc web entre col·lectius institucionalitzats i els dirigits pels membres de la comunitat.³⁰ En una situació institucional oposada se situa la URL, ja que la universitat només manté el servei d'esports com a oferta centralitzada d'activitats socials culturals; fora d'aquest servei, la vida cultural és la pròpia de cadascuna de les onze institucions integrades. El moviment associatiu, però, ha donat un resultat idèntic: en el si de la universitat s'ha gestat una colla castellera gestionada per la comunitat, si bé es troba vinculada al servei d'esports perquè no es disposa de cap unitat per a l'acolliment i el suport de col·lectius que abastin la totalitat de centres que conformen la URL.

Dins el panorama ludicocultural de les altres dues universitats, no es localitzen expressions culturals de tall popular fomentades per

29. El portal de l'AQU és accessible des del lloc web <<http://winddat.aqu.cat/ca/catalunya/>>, consultat per darrera vegada el 14/10/2016. Dades relatives al curs acadèmic 2014-2015.

30. Dades accessibles a <<https://www.uvic.cat/uhub/viulauic>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

agrupacions. La UIC disposa d'una diversitat considerable de grups culturals institucionalitzats: cor, grup simfònic de l'aula de música i grups de teatre, de cinema, de lectura, de gastronomia, de debat i de pintura (denominats com a «grups» pel mateix centre).³¹ Alguns d'aquests grups han sorgit impulsats per l'alumnat, com és el cas del cor, que va ser fundat per iniciativa dels alumnes del Campus Sant Cugat,³² tot i que actualment és mantingut per la direcció, per demanda dels estudiants. En aquest context, tenint present la dilatada varietat d'activitats socials que proposa el centre, l'alumnat ha generat i manté una única agrupació cultural no específica que té com a objectiu fomentar les activitats culturals conjuntes entre els diferents col·lectius esmentats; els altres dos col·lectius que acull la UIC, per la seva banda, pertanyen a l'àmbit professionalitzador i academicocultural. Per últim, la UAO, la universitat amb el menor nombre de matriculats,³³ ha donat lloc a la creació de dos col·lectius, ambdós orientats al desenvolupament d'habilitats: la Societat de Debat, creada pel PDI, i el Club d'Emprenedors, una iniciativa dels mateixos estudiants.³⁴

Val a dir, però, que la informació disponible al web no aclareix fins a quin punt aquestes agrupacions són dirigides per la comunitat o són sostingudes per la universitat. La vida ludicocultural social en el centre és fomentada, novament, per la institució, que manté el cor universitari, un grup de teatre i un club de lectura.³⁵

Fins aquí s'estén el panorama associatiu de cada centre, fruit del buidatge dels censos i els registres corresponents, així com dels llocs web de les universitats. Com a observatori de l'associacionisme, proporcionen una visió de conjunt a través de la qual es poden conèixer els principals interessos i necessitats de la vida social de cadascuna de les comunitats. S'ha comprovat que els àmbits associatius tenen una diversificació determinada; n'hi ha que mantenen la presència en la majoria de comunitats, però la incidència que hi tenen pot resultar considerablement diferent. Tot i així, certs interessos suposen, segons el que es desprèn de les dades, una constant com a element motivador per a l'agrupació. Aquests resultats, però, s'han d'interpretar tenint sempre present les característiques del centre: és rellevant, sobretot, fixar-se

31. Dades accessibles a <<http://www.uic.es/ca/activitats-culturals>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

32. Dades accessibles a <<http://www.uic.es/ca/activitats-culturals/cor-uic-barcelona>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

33. Segons les dades publicades per l'AQU, corresponents al curs 2014-2015: <<http://winddat.aqu.cat/ca/catalunya/>>, consultat per darrera vegada el 14/10/2016.

34. Dades accessibles a <<http://www.uaoceu.es/ca/activitats-culturals>> i <<http://www.uaoceu.es/ca/emprenedoria-ca>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

35. A <<http://www.uaoceu.es/ca/activitats-culturals>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

en els grups que se sostenen institucionalment, ja que la seva existència pot influir de manera directa en la gestació de nous col·lectius. A banda dels grups, els centres mantenen una programació d'activitats culturals i lúdiques intensa per a la comunitat, com tallers literaris, cursos de diferents balls (llatins, flamenc, etc.) i altres activitats al voltant de la fotografia, el cinema, etc., que, tot i promoure la vida social al campus, no conformen col·lectius amb una dinàmica de grup pròpia.

Feta aquesta primera anàlisi sobre el caràcter dels col·lectius que conformen la comunitat de cada centre, i deixant de banda, momentàniament, els registres de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Politècnica de Catalunya, ens trobem en disposició d'extreure unes conclusions sobre la naturalesa del moviment associatiu universitari.

Observem abans, a la taula següent, els diferents àmbits als quals pertanyen les entitats que s'han localitzat a cada centre:

Taula comparativa dels àmbits associatius de les diferents universitats catalanes

Àmbit associatiu	Nombre de col·lectius									
	UAB	UdL	UdG	URV	UPF	UVic	UIC	UAO	URL	Total
Ludicoculturals	17	2	5	2	2	1	1	0	1	31
Cultura popular	2	2	2	2	2	1	0	0	1	12
Teatre	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Bastoners	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Castellers	1	1	1	1	2	1	0	0	1	8
Estudiantines	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Ludicosocials (festes)	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Professionalitzadores i academicoculturals	15	6	11	4	12	0	2	0	0	50
Connexions internacionals, politicosocials, socialacadèmiques i de representativitat	14	1	4	2	15	0	0	0	0	36
Actuació social comunitària	11	0	1	2	4	0	0	0	0	18
Desenvolupament d'habilitats	4	1	1	0	2	0	0	2	0	10
Socioculturals no específiques	0	3	2	0	0	0	0	0	0	5
Socioculturals específiques	3	0	1	0	1	0	0	0	0	5
De caire religiós	2	1	1	0	1	0	0	0	0	5
Nombre total per centre	66	14	26	10	38	1	3	2	1	161

Les dades comparades de la taula permeten afirmar els punts sobre la distribució dels àmbits especificats següents:

- A excepció de la Universitat Abat Oliba, totes les universitats disposen d'entitats ludicoculturals dirigides per la comunitat. El ludicocultural es consolida, doncs, com l'àmbit associatiu amb major presència dins la vida social als centres d'educació superior.
- Atenent a l'extensió de la penetració associativa dels diversos àmbits, el més estès, després del ludicocultural, és el professionalitzador, ja que ha donat lloc a la creació de col·lectius en sis dels nou centres. En tercer lloc, se situarien tant el desenvolupament d'habilitats com l'àmbit format pels grups centrats en el funcionament universitari, els idearis polítics i els lligams institucionals (l'actuació politico-social, socialacadèmica, de representativitat i les connexions internacionals); aquests àmbits associatius es localitzen en cinc de les nou universitats, és a dir, en més de la meitat dels centres estudiats. En números totals, però, no es troben en una situació equitativa: el segon ha donat lloc a un nombre d'entitats considerablement superior al primer.
- Amb números més baixos, es troben la resta d'àmbits, que han assolit una extensió inferior a la meitat del nombre de centres. Malgrat això, l'impacte d'aquests àmbits pot ser significatiu en les universitats en qüestió: és el cas de l'actuació social comunitària, que ha fomentat l'agrupació dels

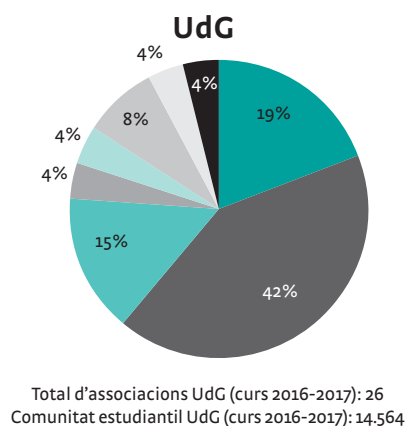
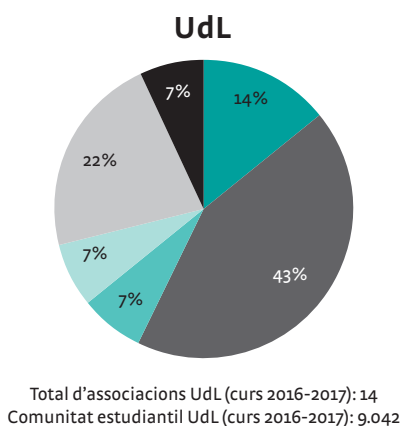
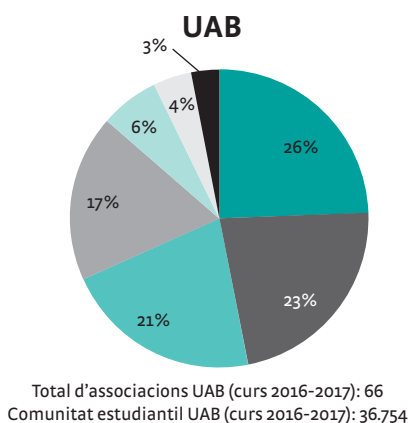
membres de quatre comunitats, i s'ha afermat com a especialment rellevant a la UAB, on actuen onze entitats amb finalitats eminentment socials. L'àmbit religiós ha gaudit d'una dilatació idèntica, ja que també es troba en quatre centres. Val a dir que l'interès religiós com a incentivador associatiu només es detecta a les universitats amb major nombre de col·lectius i de diversificació. Per valorar de manera acurada aquest àmbit, però, s'haurien de tenir presents altres condicionants, com les accions concomitants –culturals, socials o serveis– que ofereixi la mateixa institució o el fet que aquesta presenti explícitament un caràcter religiós.

- La representativitat més baixa es troba en els àmbits socioculturals específics i no específics – presents en tres centres, el primer, i en dos, el segon– i en el ludicosocial –conformat per una única associació que té per objectiu l'organització de festes–. Les agrupacions socioculturals s'han considerat de manera independent perquè les dinàmiques de les activitats dels col·lectius que hi pertanyen poden diferenciar-se considerablement, ja que n'hi ha uns que són generalistes i n'hi ha d'altres que estan interessats només en les manifestacions culturals específiques d'una civilització concreta. Si es prenen de manera conjunta, la variació dels resultats és mínima: l'àmbit sociocultural, en conjunt, es manifesta en quatre universitats, i continua per sota de la meitat del nombre de centres. Pel que

fa a l'àmbit ludicosocial, en el qual hi ha només una associació, podria haver-se inclòs en altres categories, com la ludicocultural o la d'actuació social. S'ha optat per distingir-lo d'aquestes categories per la importància del vessant pròpiament lúdic, que, d'una banda, su-

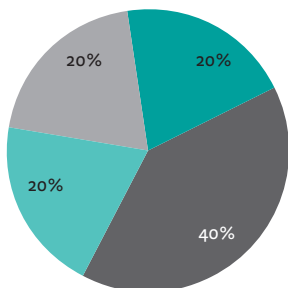
posa una especificitat respecte a les agrupacions socials d'actuació comunitària restants i, de l'altra, s'allunya del fet cultural. Observem en els gràfics següents les dades relatives a cada universitat, en primer lloc, i el panorama de conjunt, en segon lloc:³⁶

Distribució dels àmbits associatius universitaris

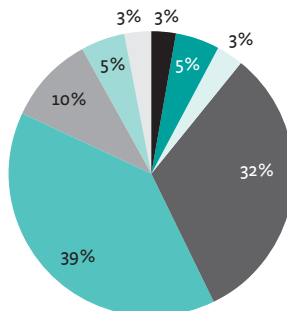
36. Les dades associatives utilitzades per a la realització dels gràfics següents són les presentades fins al moment a l'apartat actual; les fonts s'especifiquen en les notes precedents. S'afegeixen, per valorar l'impacte associatiu segons la comunitat universitària, les dades proporcionades per l'AQU sobre els alumnes matriculats a cada centre corresponents al curs acadèmic 2014-2015: <<http://winddat.aqu.cat/ca/catalunya/>>, consultat per darrera vegada el 14/10/2016.

URV

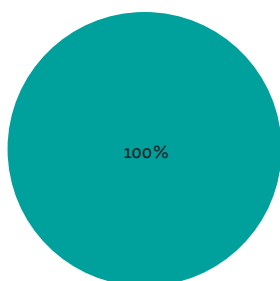
Total d'associacions URV (curs 2016-2017): 10
Comunitat estudiantil URV (curs 2016-2017): 12.912

UPF

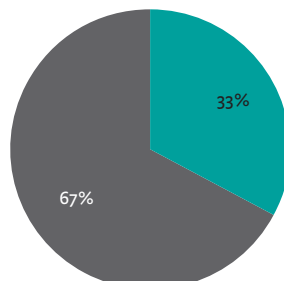
Total d'associacions UPF (curs 2016-2017): 38
Comunitat estudiantil UPF (curs 2016-2017): 15.358

UVic – UCC

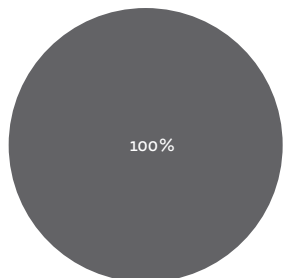
Total d'associacions UVic-UCC (curs 2016-2017): 1
Comunitat estudiantil UVic-UCC (curs 2016-2017): 5.669

UIC

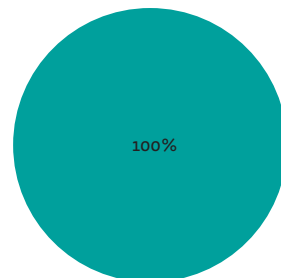
Total d'associacions UIC (curs 2016-2017): 3
Comunitat estudiantil UIC (curs 2016-2017): 3.335

UAO

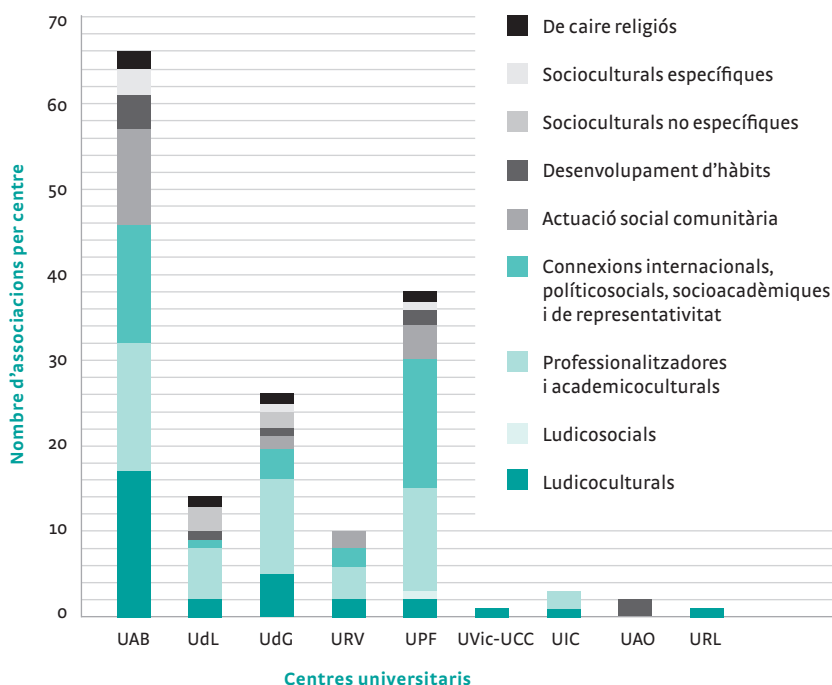
Total d'associacions UAO (curs 2016-2017): 2
Comunitat estudiantil UAO (curs 2016-2017): 1.791

URL

Total d'associacions URL (curs 2016-2017): 1
Comunitat estudiantil URL (curs 2016-2017): 15.789

Distribució de l'activitat associativa en els centres universitaris

Els gràfics mostren com l'àmbit ludicocultural, malgrat que és el més estès entre els centres, hi manté una incidència ben diferent, ja que dibuixa un ventall que abraça des d'un 5% del conjunt associatiu (UPF) fins a un 100% (UVic-UCC i URL). Trobem el major nombre de col·lectius d'aquest àmbit a la UAB i a la UdG, comunitats d'una mida notablement diferent. Quant a la penetració dins la mateixa comunitat, es detecta una gran preponderància d'aquest àmbit en aquelles universitats que presenten un nombre molt reduït de col·lectius: arriba a assolir el 100% en els dos casos esmentats, tot i que, en els altres dos centres amb menys de deu grups,

no hi té una rellevància similar. A la UIC representa un 33% (encara que el nombre total d'entitats d'aquest tipus és idèntica, atès que els tres centres en tenen una), a la UAO resta sense representació, de manera que aquesta és l'única universitat que no allotja cap grup ludicocultural. Ens trobem davant l'objectiu més constant dins l'associacionisme –gairebé total, a excepció d'un centre–, el qual s'inscriu diferentment en cada comunitat, sense seguir uns patrons relacionats amb les dimensions que tingui cada comunitat, ja que s'atesten percentatges significatius en els centres amb poblacions estudiantils àmplies, mitjanes i reduïdes.

A diferència de l'anterior, certs àmbits semblen tenir cabuda només en les comunitats amb major nombre de membres. Aquest és el cas de les agrupacions focalitzades en l'actuació social, generades en centres amb una població estudiantil més elevada (deixem al marge la URL, a causa de la particularitat que ja comentada (la manca de centralització associativa), la UB i la UPC, que, com s'ha esmentat, no s'han abordat fins al moment perquè la modalitat dels seus registres no és activa). La penetració d'aquest col·lectiu varia entre el 4% i el 20%, i es troba en els registres caracteritzats per una àmplia varietat d'àmbits associatius (només la UdL defuig aquesta tendència). La UAB acull el major nombre de grups: un total d'onze, mentre que la resta d'universitats en tenen entre un i quatre. Tot i així, atenent als números relatius, el major impacte es troba a la URV, ja que, amb quatre grups socials, aquest àmbit suposa un 20% del conjunt d'entitats, per davant del 17% de la UAB.

En una situació similar, però amb uns percentatges molt menors, es troben els grups de caràcter religiós. Ja s'ha apuntat que es tracta de col·lectius presents als quatre centres amb una diversitat associativa més dilatada; aquests, a més, naixen en el si de comunitats grans (UAB) o mitjanes (UPF, UdG i UdL). Si bé la introducció relativa d'aquest àmbit abraça entre un 3% i un 7%, segons el nombre total de grups de cada institució, als censos dels centres només es dona compte d'un grup amb interessos religiosos, a excep-

ció de la UAB, que n'acull dos. La UdL presenta el percentatge més alt (7%, corresponent a un grup dels catorze que registra); aquesta, a més, és l'única de les quatre universitats amb presència associativa religiosa que, segons les dades del curs 2014-2015, té una comunitat estudiantil per sota dels deu mil matriculats. Es tracta, doncs, de la comunitat més petita de les quatre.

Juntament amb l'àmbit ludicocultural, podria sostenir-se que el professionalitzador és el més rellevant en el moviment associatiu. Hem assenyalat que es troba menys estès que aquell (no té representativitat en tres dels nou centres), però la seva penetració és més regular i més significativa, excepte en les universitats que només han generat una associació (UVic-UCC i URL), en les quals prepondera l'element ludicocultural. Les comunitats grans i mitjanes acullen un nombre similar de grups professionalitzadors: les tres més grans, UAB, UPF i UdG –deixem al marge la URL–, 15, 12 i 11, respectivament; les que segueixen en nombre de matriculats, URV i UdL, en tenen 6 i 4; la UIC, la segona comunitat universitària més petita, n'acull 2. Aquest fet suposa que els nombres relatius variïn notablement: la penetració s'estén d'un 23% a un 67%; tot i així, com s'avançava un parell de línies més amunt, la seva presència és més regular que la de l'àmbit ludicocultural, ja que aquest darrer presenta una variació de 95 punts, mentre que el primer es manté en els 44.

Els grups d'actuació políticocultural, socioacadèmica, de representativitat

i de foment de les connexions internacionals es localitzen a tots els centres amb un nombre d'associacions igual o superior a 10. En el cas de la UdL, assoleix només un impacte sobre el total de col·lectius del 7%, però a la resta de centres aquesta quantitat té un pes específic superior: entre un 15% i un 39%. Les dades ens mostren, doncs, que es tracta del tercer àmbit en rellevància associativa als centres estudiats, per sota del ludicocultural i del professionalitzador.

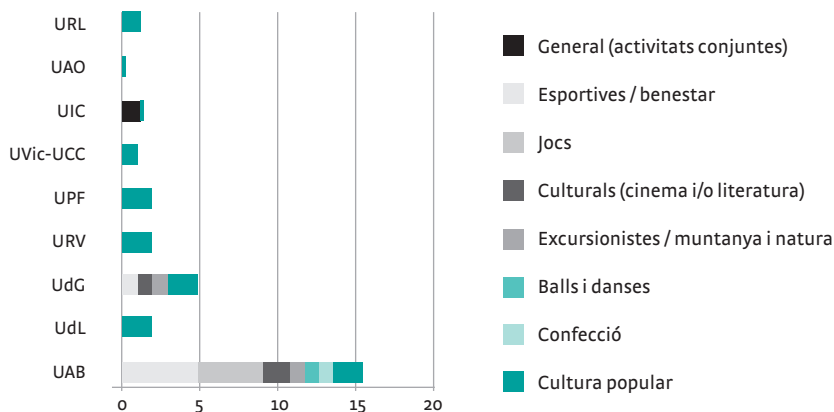
Els àmbits socioculturals, en conjunt, no comporten una motivació elevada per a la formació associativa. Els no específics o generalistes només han donat lloc a grups en dues universitats de característiques similars –ambdues estan conformades per comunitats mitjanes i presenten una dilatada diversitat associativa general–: la UdL, amb tres entitats, i la UdG, amb dos. La incidència d'aquest col·lectiu, però, no és menyspreable als centres en qüestió, especialment a la UdL, en la qual representa el 22% del total d'entitats, xifra que disminueix fins al 8%, en el cas de la UdG. Els grups socioculturals específics, per la seva banda, es troben més equilibrats: representen el 3% i el 4% del cens en els tres centres on tenen representació, que, a més, són els centres en què hi ha una comunitat més nombrosa (a excepció, novament, de la URL): UAB, UPF i UdG.

Pel que fa al desenvolupament d'habilitats, aquest és un àmbit interessant: inclòs com a objectiu complementari per a moltes entitats professionalitzadores, ha arribat a conformar per si mateix una categoria pròpia, en la qual s'inclouen, segons les dades analitzades, els grups de destreses comunicatives, d'emprenedoria i d'habilitats tecnològiques. La presència relativa d'aquests grups, però, és limitada: oscil·la entre el 4% i el 7%, excepte en el cas de la UAO, en què suposa el 100%, ja que els dos grups creats per iniciativa comunitària pertanyen a aquest àmbit.

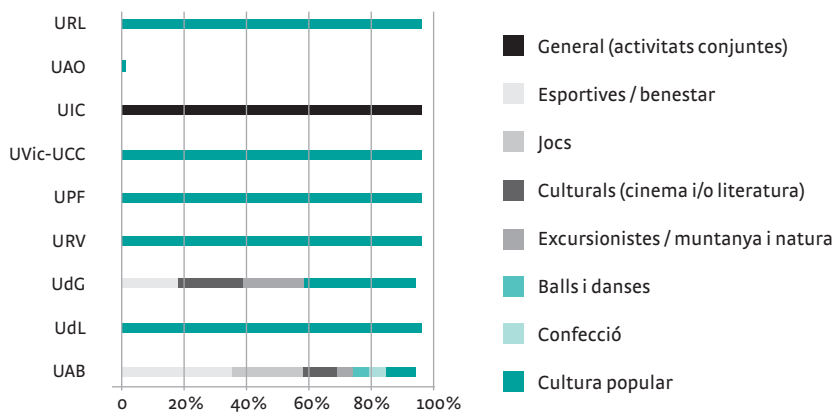
2.3.2 La situació de la cultura popular dins l'associacionisme universitari. Impacte en el moviment ludicocultural i diversitat de manifestacions

Reprenem novament l'àmbit ludicocultural. Es caracteritza per una diversificació important, ja que hi tenen cabuda des dels grups esportius o excursionistes fins als col·lectius units per l'interès per determinats jocs. Veiem a continuació dos gràfics en els quals es mostra la distribució associativa ludicocultural: el primer, segons el nombre reals de grups extret dels censos i els registres apuntats; el segon, d'acord amb el percentatge que assoleix cada manifestació ludicocultural en els diferents centres.

Classificació de l'àmbit ludicocultural: nombre total d'associacions

Classificació de l'àmbit ludicocultural: penetració de les diferents manifestacions

Els gràfics ens mostren d'una manera molt visual la preponderància de la cultura popular dins les múltiples opcions que integren les accions culturals centrades en el gaudi col·lectiu universitari. A la primera infografia s'observa que gairebé la

totalitat de centres universitaris tenen una determinada representació cultural popular, i que aquesta és, a més, regular: les universitats acullen entre una i dues associacions d'aquest tipus. Només queden sense representació d'aquestes

associacions la UAO i la UIC. Cal assenyalar que aquestes són, precisament, les dues comunitats més reduïdes: el curs 2014-2015 tenien 1.791 matriculats, la primera, i 3.335, la segona, segons s'ha comprovat anteriorment. Val a dir, però, que l'impacte de l'associacionisme de cultura popular assoleix el grau màxim tant en comunitats grans com en les més modestes, atès que es consolida, com evidencia el segon gràfic, com l'element lúdic amb una presència absoluta (100%) en cinc dels vuit centres que allotgen entitats d'aquest àmbit, entre les quals hi ha una comunitat petita (UVic-UCC), dues de mitjanes (UdL, URV, UPF i URL) i una de gran (UAB). A excepció de la UIC, els centres on la cultura popular assoleix una incidència menor tenen en comú el fet de tractar-se d'universitats amb una gran diversificació associativa i amb un nombre total d'associacions elevat: la UAB, que ha generat el major nombre de col·lectius dels centres estudiats fins al moment, i en la qual la cultura popular representa un 12%, i la UdG, el tercer centre amb un nombre més elevat d'associacions, on aquest àmbit té un impacte major, ja que arriba al 40%. De fet, la UAB i la UIC són els únics centres en què la cultura popular no és la manifestació més rellevant del moviment ludicocultural.

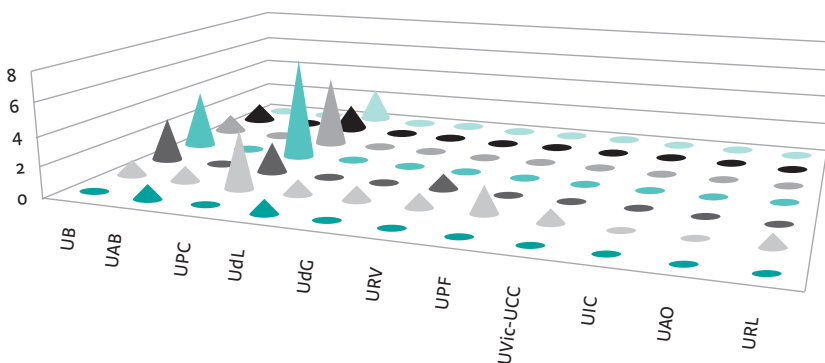
Per finalitzar l'apartat, apuntarem unes conclusions centrades específicament en la situació interna de la cultura popular en el marc del moviment associatiu universitari. Per dur a terme aquesta valoració, s'ha d'abordar la presència de la cultura popular també a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Politècnica de Catalunya, deixades de banda en la visió general comparativa dels àmbits associatius perquè el funcionament del registre en ambdues universitats és històric o passiu, de manera que no proporciona dades exactes sobre la pervivència dels grups. Malgrat el seguiment dut a terme per les institucions, s'ha de tenir present que una part considerable de les entitats incloses en els registres passius no es troben en actiu, ja sigui temporalment o de manera definitiva. Per la idiosincràsia d'aquest tipus de registre, els censos no permeten una delimitació precisa de la penetració de la cultura popular en el moviment associatiu, ni sincrònica ni diacrònica. En conseqüència, no resulta d'utilitat fer una taula comparativa dels diferents àmbits en els quals se situen les agrupacions de cadascuna; tot i així, a continuació assenyalarem, basant-nos en les dades publicades a Internet, el nombre d'associacions de cultura popular que acull cadascun dels centres:³⁷

37. Remarquem que, en el cas de la UB, s'ha pogut comprovar que totes les associacions de cultura popular es troben en actiu durant el període d'elaboració de la recerca que aquí presentem. Les dades emprades s'han extret dels portals web dels centres universitaris: <<https://blocveu.ub.edu/associacions-registrades/>> i <<https://www.upc.edu/esports/serveis/associacions-upc>>, consultat per darrera vegada el 20/12/2016.

Associacions de cultura popular en els diferents centres

Àmbit específic	Nombre de col·lectius	
	Universitat de Barcelona	Universitat Politècnica de Catalunya
Teatre	4	7
Estudiantines	3	2
Corals	1	5
Castells	1	4
Música	-	2
Màgia	1	2
Balls	-	1

Gràfic i taula sobre les associacions de cultura popular universitàries

	UB	UAB	UPC	UdL	UdG	URV	UPF	UVic-UCC	UIC	UAO	URL
Bastoners	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Castellers	1	1	4	1	1	1	2	1	0	0	1
Estudiantines	3	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0
Teatre	4	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0
Corals	1	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0
Màgia	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Música	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0

Les colles castelleres es consoliden com l'expressió de cultura popular més estesa dins l'associacionisme universitari, atès que es troben presents en gairebé la totalitat de centres, excloent els dos amb menor nombre de matriculats: la UIC i la UAO. Aquests darrers, a més, no presenten cap agrupació del tipus que aquí ens ocupa, de manera que pot afirmar-se l'absoluta preponderància d'aquesta expressió dins la cultura popular. La majoria de centres han donat origen a una única colla, a excepció de la UPF i de la UPC, en les quals se'n registren dos i quatre, respectivament. Més endavant, en el capítol cinc, tindrem ocasió d'abordar aquesta qüestió i de donar una raó de l'existència de més d'una colla castellera en un mateix centre. L'impacte dins de l'associacionisme cultural és total (representa el 100% a la UdG, la UPF, la UVic-UCC i la URL) o molt significatiu (suposa el 50% a la UAB, la UdL i la URV). Això vol dir que els castells són l'element motivacional fonamental per a les comunitats universitàries, tot i que, a causa de la seva naturalesa, no assoleixin un percentatge relatiu significatiu dins de les més nombroses (és el cas de la UB i de la UPC).

Dins del món universitari, cap de les manifestacions restants no és equiparable en difusió al fet casteller. Els grups de teatre i de màgia, les corals, les estudiantines i els bastoners només han fomentat l'agrupació comunitària en dos centres; la música, en un. En aquest punt, cal reparar la diferència significativa que es dona entre les expressions

culturals esmentades, que poden classificar-se en dos grups diferents, segons si comparteixen la presència amb grups mantinguts institucionalment, i hi actuen en paral·lel (teatre, corals i, en ocasions, música), o si es tracta de grups que sostenen de manera exclusiva la manifestació cultural que els uneix (estudiantines, bastoners i grups de màgia). En aquest darrer grup també es troben les colles castelleres.

Els primers, concretament els grups de teatre i les corals, només es localitzen en universitats amb una població comunitària elevada, concretament a dues de les tres amb aquesta característica: la UB i la UPC. Als centres amb comunitats mitjanes i reduïdes, on ja es disposa de col·lectius institucionals que canalitzen aquestes expressions culturals i als quals poden accedir els membres, sembla que no sorgeix la necessitat de crear una agrupació comunitària paral·lela. Als centres amb un nombre de membres més elevat, al contrari, la presència d'aquests grups arriba a uns percentatges significatius (a excepció de la UAB); de fet, aquí és on es troben els nombres més alts: la UPC té 7 grups de teatre i 5 corals; per la seva banda, la UB manté actius 4 grups de teatre, impacte que no s'aconsegueix en l'àmbit coral, ja que només se'n localitza 1.

Els grups que carreguen amb tot el pes de la presència, en l'entorn universitari, de la manifestació cultural que practiquen, sobretot pel que fa a les estudiantines i els grups de màgia, només es troben a les universitats amb comunitats eleva-

des i amb un nombre significatiu d'entitats de cultura popular: la UB i la UPC. La primera acull 10 col·lectius d'aquesta mena i la segona fa el mateix amb 22; fixem-nos en la diferència respecte a les xifres totals de la resta de centres, que han generat entre 1 i 2 col·lectius d'aquest tipus. Una lectura possible d'aquest fet consisteix a afirmar que les manifestacions culturals que aquí ens trobem no tenen la mateixa incidència en la comunitat acadèmica que la resta, en diversos sentits: d'una banda, no es consideren apropiades per oferir-se institucionalment; de l'altra, no desperten inquietuds culturals essencials per als membres de la comunitat, ja que només es troben presents allà on hi ha molta diversitat d'accions culturals populars. Aquesta lectura, però, no és vàlida per a tots els casos, ja que els castells i el ball de bastons defugen aquesta interpretació. Els primers, perquè en són l'excepció en aquest àmbit; dit d'una altra manera, el moviment casteller és l'única expressió de cultura popular impulsada plenament per la comunitat que ha assolit una expansió gairebé total en la vida social de les comunitats d'educació superior. El cas dels bastoners és més complex d'analitzar, ja que es tracta d'una manifestació que ha donat lloc a grups esporàdics (només es localitzen dues agrupa-

cions de bastoners: juntament amb les agrupacions musicals no corals, és l'àmbit amb menys representativitat, en xifres reals) en centres amb poca diversificació del moviment cultural popular: la UAB i la UdL, en les quals representa el 50% de l'associacionisme de tall tradicional. La seva presència, doncs, ha d'explicar-se mitjançant altres factors complementaris que esclareixin la seva penetració universitària, qüestió a la qual tractarem de donar resposta més endavant, en el capítol cinc, en el qual tenim ocasió deturar-nos a estudiar el germen de la fundació d'aquests grups.

Finalitzem aquí l'anàlisi dels registres i els censos universitaris, que ens ha servit per presentar el panorama actual de l'associacionisme universitari i, específicament, per delimitar la situació de la cultura popular de dues maneres: primer, situant-la dins de l'àmbit al qual pertany, el ludicocultural, i estudiant-ne la rellevància en comparació a la resta d'àmbits; en segon lloc, atenent a la situació específica dins del seu propi àmbit i observant internament la penetració i la difusió de les seves diferents manifestacions. Endinsem-nos, a continuació, en l'estudi concret que ens ocuparà d'ara en endavant: les noves tecnologies, i la seva penetració en el context universitari.